

Kıbrıs'ta Yeni Müzakere Heyecanı

SİBEL AKGÜN

- Kıbrıs'ta çözüm için yeni müzakere süreci nasıl başladı?
- Müzakere sürecinin içeriğini neler oluşturuyor?
- Yerel, bölgesel ve küresel aktörlerin tutumu, yeni süreçte nasıl görülmeli?

1968'de Beyrut'ta başlayan ve günümüze kadar kesintilerle devam eden Kıbrıs sorununa dair müzakere sürecinde 11 Şubat 2014 tarihi itibarıyla yeni ve hızlı bir döneme girildi. Nisan 2004'te eş zamanlı olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) referanduma sunulan Annan Planı sonrası toplumlararası müzakereler tekrar 2008 yılında başlayabilmişti. Ancak Mayıs 2012'de yeniden duran süreç 11 Şubat 2014 tarihinde tekrar başlamış oldu.

Aslında Şubat 2013'te GKRY'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda başkan seçilen Nikos Anastasiadis, müzakere sürecinin tekrar başlaması için oluşturulacak federasyonun egemenlik, uluslararası kimlik ve vatandaşlık konularında ortak bir yapıya sahip olması konusunda ısrarcı olduğundan taraflar 1,5 yıldır bir araya gelememişti. Zira KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ve Türkiye Cumhuriyeti hükümet yetkilileri her platformda, müzakerelerin önkoşulsuz bir an önce başlatılması ve tarafların hızlı bir takvim çerçevesinde görüşmelerinden sonra uluslararası konferans ile sonuçlandırılması konusunda görüşlerini dile getirmekteydiler. Dışişleri Bakanı Ahmet

Davutoğlu'nun 13-14 Aralık 2013'teki Yunanistan ve KKTC ziyaretleri sonrası Kıbrıs'taki iki toplumun bir "ortak açıklama" metni yayınlaması konusunda gelişmeler hızlandı.

Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun diplomatik manevrasına ilave olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanlığı Avrupa ve Asya İşlerinden Sorumlu Bakan yardımcısı Victoria Nuland'ın 5 Şubat 2014'te Güney ve Kuzey Kıbrıs'ı eş zamanlı ziyareti çözüm konusunda önemli adımların atılacağına dair umutları artırdı. Nuland, ABD'nin Lefkoşa Büyükelçiliği'nde yaptığı açıklamada "iki liderin verimli ve sonuca yönelik olarak çözüm müzakerelerini canlandırmayı teşvik edecek, anahtar prensipleri belirleyecek ortak açıklamada anlaşmak için güçlü kararlılıkları konusunda kendisini temin ettiklerini" belirtti.¹

Bu ziyaretten sonra süreç daha hızlı ilerledi. 7 Şubat'ta taraflar ortak açıklama metni konusunda anlaşmaya vardıklarını açıkladılar ve 11 Şubat itibarıyla müzakereler tekrar başladı. 11 Şubat'ta Lefkoşa'daki

1. "Nuland, Kıbrıs Ziyareti İle İlgili Açıklama Yaptı", <http://www.yeni-duzen.com/Haberler/haberler/nulan-kibris-ziyaretiyle-ilgili-aciklama-yapti/34893>, Erişim Tarihi: 05.02.2014.

Ara Bölge'de yapılan görüşme sonunda Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi Lisa Buitenheim, tarafların üzerinde anlaştığı ortak açıklamayı basına okudu. Açıklama basına verildiği şekli ile 7 maddeden oluşmaktadır.

ORTAK AÇIKLAMA

Ortak açıklama metninin en önemli noktası, adadaki mevcut durumun kabul edilemez olduğuna ve sürdürülmesinin Kıbrıslı Rumlar ve Türkler için olumsuz sonuçlarına dikkat çekilmesidir. Bu nedenle liderlerin, demokratik ilkelere, insan haklarına ve temel özgürlüklere ve aynı zamanda birbirlerinin ayrı kimlik ve bütünlüğüne saygı gösteren ve Avrupa Birliği (AB) içindeki birleşik bir Kıbrıs'ta ortak geleceklerini güvenceye alan bir çözüm için bir araya gelmesi kabul edilmiştir. Metinde böyle bir çözümün bütün bölgeye olumlu etkisinin olacağını teyit edilmesi, Kıbrıs sorununun sadece yerel değil bölgesel boyutuna da dikkat çekmektedir.

Metnin ikinci önemli noktası, liderlerin yapılandırılmış müzakereleri sonuç odaklı biçimde yeniden başlatmak hususundaki kararlılıklarını dile getirmiş olmalarıdır. Çözüme bağlanmamış tüm ana konuların masada olacak olması ve birbirleriyle bağlantılı olarak görüşülmesi, en kısa zamanda bir çözüme ulaşılması ve bunu müteakip ayrı ancak eş zamanlı referandumlar düzenlenmesinin hedeflenmesi önemlidir. Böylece çözüm için tarafların kararlı iradelerini belirtmeleri ve görüşmeleri kısa sürede sonuçlandırma hedefi konulması, müzakerelerin çok uzun bir zamana yayılmasını önleyecektir.

Ortak açıklama metninde diğer bir önemli nokta, çözümün ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarında ve Doruk Antlaşmalarında belirlendiği üzere, iki toplumlu ve iki kesimli, siyasi eşitliğe dayalı bir federasyon zemininde olacağını belirtilmesidir. Çözüm sonunda kurulacak olan Birleşik Kıbrıs, BM ve AB'nin bir üyesi olarak tek uluslararası hukuk kişiliğine ve BM Şartı çerçevesinde tüm üyelerince yararlanan egemenlik şeklinde tanımlanmış tek egemenliğe sahip olacaktır. Bu egemenlik, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türklerden eşit olarak neşet edecektir. Federal yasalar tarafından düzenlenen tek bir birleşik Kıbrıs vatandaşlığı olacaktır. Tüm

birleşik Kıbrıs vatandaşları aynı zamanda ya Kıbrıs Rum kurucu devletinin ya da Kıbrıs Türk kurucu devletinin vatandaşları olacaktır. Bu statü dahili olacak ve birleşik Kıbrıs vatandaşlığını tamamlayacak ve hiçbir şekilde ikame etmeyecektir. Böylece çözüm sonunda kurulacak olan yeni devletin yapısı kesin olarak belirlenmiştir.

Metinde ifade edilen diğer bir önemli nokta, Federal Hükümetin yetkilerinin ve yetkileriyle açıkça doğrudan doğruya ilgili olan benzeri hususların Anayasa tarafından tayin edileceği düzenlemesidir. Kurucu devletler tüm yetkilerini tam ve geri döndürülemez bir biçimde federal hükümetin etkisine maruz kalmadan kullanacaktır. Bu bağlamda her türlü ihtilaf nihai olarak Federal Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanacaktır. Hiçbir taraf diğeri üzerinde otorite ve hukuki salahiyet iddiasında bulunamayacaktır.

Metin ayrıca, Birleşik Kıbrıs Federasyonu'nun, çözüm ve bu çözümün ayrı ancak eş zamanlı referandumlarda onaylanmasının neticesinde ortaya çıkacağını belirtmektedir. Federal Anayasa Birleşik Kıbrıs Federasyonu'nun eşit statüde iki kurucu devletten oluşacağını saptayacaktır. Federasyonun iki kesimli, iki toplumlu niteliği ve AB'nin üzerinde kurulduğu ilkeler adanın genelinde muhafaza altına alınacak ve bunlara saygı gösterilecektir. Federal Anayasa ülkenin en üst yasası olacak ve federasyonun tüm kurumları ve kurucu devletler üzerinde bağlayıcı olacaktır. Bir bütün olarak ya da kısmen bir başka ülkeyle birleşme veya her türlü taksim ve ayrılma veya düzende herhangi başka tek yanlı değişiklik yapılması yasaklanacaktır. Böylece tarafların ayrı ancak eş zamanlı olarak kabul edeceği çözüm sonunda adanın bölünmesi kesin olarak yasaklanmaktadır.

Ortak metinde, müzakerelerin her şey üzerinde anlaşılmadan hiçbir şey üzerinde anlaşılmamış olacağı ilkesine dayanacağı ve atanmış temsilcilerin her konuyu her zaman görüşmeye tam olarak yetkilendirildiklerinin altı çizilmektedir. İki toplumun liderleri gereken sıklıkta bir araya geleceklerdir. Onlar nihai karar alma yetkisini uhdelerinde tutacaklardır. Sadece liderler tarafından serbestçe ulaşılan bir mutabakat ayrı eş zamanlı referandumlara sunulabilecektir. Her türlü

hakemlik dışlanmıştır. Böylece taraflar dışında sürece üçüncü aktörler resmi olarak müdahil olamayacaktır.

Ortak metinde ayrıca, tarafların görüşmeleri güvence altına almak için olumlu bir ortam yaratmayı amaçlayacakları ve karşılıklı suçlamalardan ve müzakereler hakkında kamuoyuna dönük diğer olumsuz yorumlardan kaçınmayı taahhüt ettikleri vurgulanmaktadır. Taraflar aynı zamanda birleşik bir Kıbrıs beklentisine dinamik bir hız sağlayacak güven artırıcı önlemleri uygulama çabalarına girişeceklerdir. Böylece taraflar nihai çözüme giden süreç içinde iyi niyet göstergesi olarak ve çözüm sürecine de katkı sağlayabilecek adımları atacaktırlar.²

Açıklamanın ne anlama geldiğini analiz etmeden önce, uzun bir aradan sonra müzakerelerin nasıl başladığı sorusuna değinmek gerekir. Bu sorunun cevabı aranırken birden fazla unsurla karşılaşmaktayız.

MÜZAKERELER NEDEN HIZLA BAŞLADI?

Öncelikli olarak en fazla öne çıkan neden, GKRY'nin 2011 Eylül ayında adanın güneyinde daha önce ilan ettiği 13 Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) alanından biri olan 12. Parsel'de bulunan hidrokarbon yataklarıdır. ABD'li Noble ve İsraili Delek şirketlerinin yaptığı en son sondaj sonucunda Afrodit adı verilen 12. Parselde 147 milyar metreküp doğalgaz bulunmuştur. Bu yıl içinde teyit amaçlı ikinci bir sondaj yapılacak olan bu parselde bulunan miktar her ne kadar önemli bir oran gibi görünmese de diğer parseller ve İsrail'in Leviatan parseli ile birlikte düşünüldüğünde toplam miktarın ciddi oranlara çıkacağı muhtemeldir. Fransız Total Enerji, İtalyan ENI, Güney Koreli Kogas ve Rus Novatek şirketlerinin de Kıbrıs açıklarındaki doğalgaz potansiyeliyle yakından ilgilendiklerini açıklamaları, bölgesel ve küresel aktörlerin adaya olan ilgisini göstermektedir. Ancak hidrokarbon kaynaklarının kullanılmasının önünde bu kaynakların dünya enerji pazarına güvenilir bir biçimde nasıl ulaştırılacağı ve KKTC'nin itirazları gibi aşılması gereken önemli sorunlar vardır. İlk hu-

sula ilgili olarak, Türkiye'nin en rasyonel enerji nakil güzergâhı olabileceği gündeme gelmiştir. İkinci noktaya gelince, KKTC halkının da bu kaynakta hakkının bulunması, hattâ GKRY'nin ilan ettiği MEB alanlarının bazılarının Türkiye'nin MEB hatlarıyla çakışması Güney Kıbrıs için önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu nedenle müzakerelerin yeni bir ivme ile başlamasında bu faktörler göz ardı edilmeyecek bir noktadır.³

İkinci olarak GKRY'nin 2011 Temmuz ayından sonra içine düştüğü ekonomik bunalım ve bu doğrultuda yukarıda ele alınan hidrokarbon kaynaklarını bir an önce kullanmak istemesi önemli bir faktördür. Hattâ GKRY'nin borçlarına mahsuben hidrokarbon kaynağını şimdiden teminat olarak göstermek istediği gündeme gelince Türkiye tepki göstermiştir.⁴

Üçüncü olarak Türkiye - AB ilişkileri de Kıbrıs konusundaki müzakerelerin yeniden başlamasında önemli bir faktördür. Bilindiği gibi Türkiye, 2004 Mayıs'ında AB'ye üye olan GKRY'yi hâlâ tanımamakta ve AB'ye girmeye aday ülke olarak AB üyesi ülkelere karşı yükümlendiği Ek Protokol'ü yürürlüğe koymamaktadır. 2006 yılından beri Türkiye'nin AB üyelik müzakeresi sürecinde 8 başlık GKRY'nin ve Fransa'nın vetosu nedeniyle askıya alınmıştır. Türkiye hükümeti, AB ile olan üyelik müzakereleri sürecinde başka faktörlerin yanı sıra GKRY ile olan sorunları nedeni ile istediği ivmeyi bir türlü sağlayamamıştır. 2014 bu açıdan önemli bir yıldır. Çünkü Türkiye bu yıl AB ile olan ilişkilerini hızlandırma sürecine girmiştir ve Kıbrıs sorunu yüzünden de oluşan tikanıklığı aşmak istemektedir. Türkiye, adil ve kalıcı bir çözüm için iki halkın eşit egemenlik hakkının ve kendi garantörlük hakkının bulunacağı bir anlaşmaya olumlu bakmaktadır.

Dördüncü olarak ABD ve AB gibi uluslararası aktörler de müzakerelerin bir an önce başlaması iradesine sahiptir. ABD açısından, Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan yeni enerji hattı ve Noble faktörü, Orta Doğu'da

2. "Ortak Metin'in Türkçesi Kıbrıs Postasında", http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/35/news/125963/PageName/KIBRIS_HABERLERI, Erişim Tarihi: 11.02.2014.

3. Bu konuda yapılmış detaylı bir analiz için Bkz: Ayşe Karabat, "Afrodit Sayesinde Müzakere", <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/afrodit-sayesinde-muzakere>, Erişim Tarihi: 11.02.2014.

4. "Babacan: Kimin Kaynağını Kime Teminat Gösteriyorlar", <http://enerjienstitusu.com/2013/03/26/babacan-kimin-kaynagini-kime-teminat-gosteriyorlar/>, Erişim Tarihi: 20.03.2013.

etkinlik kurma, Güney Kıbrıs'ın Rusya Federasyonu (RF) ile olan yakın ilişkisini dengeleme ve Başkan Barack Obama'nın son görev döneminde somut bir dış politika başarısı gibi hususlar önemlidir. AB açısından ise, birliğe aldığı sorunlu bir ülkenin tekrar bütünleşmesi, GKRY'nin ekonomik krizden çıkması, muhtemel hidrokarbon yataklarının enerji bağımlılığını azaltabilecek potansiyeli ve adadaki RF etkinliğini azaltma konuları önemlidir. Bu ülkeler Doğu Akdeniz bölgesinde (Ortadoğu'ya yakınlık, hidrokarbon kaynakları, enerji güvenliği, Türkiye-Yunanistan ilişkileri, iki toplumlu bir ortak yaşama örneği oluşturma gereçleriyle) çatışmaların yaşanmadığı istikrarlı bir kuşak yaratmak arzusundadırlar.

Bu nedenlere ilave edilebilecek ve aslında gözlerden kaçan diğer bir önemli neden, Türkiye tarafından yapımına 2012 Mart'ında başlanan "Asrın Projesi" olarak nitelendirilen su hattıdır. 2014 yılının ikinci yarısında tamamen faaliyete geçecek olan bu proje, KKTC ile Türkiye arasında 80 km uzunluğunda, deniz altında 250 metre derinlikten geçirilecek borularla Anamur'dan Geçitkale'ye ulaştırılacak olan su temin hattıdır. Yıllık 75 milyon metreküp kapasitesi olacak olan ve yarısının içme, yarısının da sulama amacıyla kullanılması planlanan bu kaynak, su kaynakları açısından son derece yetersiz olan ada için hayati bir önem taşıyacaktır. Güney Kıbrıs'ta çok fazla dile getirilmese de basında çıkan bazı haberlerde "Asrın Projesi"nin KKTC için büyük avantaj olacağı, ekonomisini ve nüfusunu artıracığı, hatta Türkiye'den yeni göçlerle adanın tamamen kaybedebileceği ve bölünmenin kalcılaşılabileceği endişeleri söz konusudur.

SONUÇ

Tüm bu sebeplerden dolayı Kıbrıs müzakereleri yerel, bölgesel ve küresel denklem içinde yaşanan gelişmeler

ve niyetler neticesinde 11 Şubat'ta başlamıştır. Duyurulan "ortak açıklama" metni ise aslında her iki tarafın yıllardır ısrarlı oldukları tartışmalı noktalara değinmeyen ve tarafları ortak bir zeminde buluşturmaya çalışan bir metindir. GKRY'nin baştan beri ısrarla istediği hakemliğin olmaması, Türkiye'nin de sürecin içinde muhatap olarak yer alması, Maraş'ın iadesi gibi güven artırıcı önlemlerin müzakere sürecinde yer alması, oluşturulacak olan yeni devletin tek uluslararası egemenlik, kimlik ve temsiliyete sahip olması GKRY için ilk göze çarpan memnuniyet noktalarıdır. KKTC ve Türkiye açısından ise kurulacak olan federasyonun egemenliğinin iki halk tarafından ortak oluşturulması, yetkilerin "oluşturucu devletler"ce ortak bir şekilde kullanılacak olması, Türk tarafının AB üyeliğinin otomatik olarak gerçekleşecek olması ve Türkiye-AB ilişkilerinde dondurulan 8 başlıkta katılım müzakerelerinin yeniden başlamasının önündeki engelin kalkacak olması ilk göze çarpan olumlu noktalarlardır.

Belirtmek gerekir ki, ortak açıklama metni dışında müzakerelerin güvenlik/garantörlük, yönetim, mülkiyet, toprak/sınırlar, yerleşikler gibi temel başlıklarında detaylı ve zor bir süreç daha yeni başlamaktadır. Annan Planı'ndan farklı olarak müzakerelerde bu sefer hakemlik ve dolaylı olarak hızlandırılmış bir takvim olamayacağı için tarafların iyi niyeti ve yapacağı esneklikler sürecin başarısını belirleyecektir. Ancak bölgesel ve küresel aktörlerin aktif olarak devrede bulunacak olması ve doğalgaz gibi yeni koşullar, Annan Planı sonrası yeni müzakere sürecinin olumlu olarak sonuçlanmasını getirebilir. KKTC ve Türkiye'nin çözüm konusundaki olumlu tutumu ve GKRY Cumhurbaşkanı Anastasiadis'in Kıbrıs Rum Kilisesi'nin desteğini de aldığı göz önünde bulundurulursa, üzerinde mutabakata varılacak olan bir planın iki tarafta da kabul görmesi yüksektir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312.551 21 00 | Faks: +90 312.551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington, D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No 19 Kahire MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985